

Mała encyklopedia aksjologii pedagogicznej

Wartość: Praca i pracowitość

I. Mikrowiedza. Pojęcie pracy, pracowitości oraz funkcje pracy i pracowitości

Wstęp

Praca odgrywa fundamentalną rolę w życiu człowieka i społeczeństwa. Jest nie tylko sposobem zdobywania środków do życia, lecz także przestrzenią rozwoju osobowego, społecznego i duchowego. Człowiek poprzez pracę przekształca świat, rozwija swoje zdolności oraz buduje relacje z innymi ludźmi. Z pracą ściśle związana jest pracowitość – cecha oznaczająca systematyczność, wytrwałość i odpowiedzialność w wykonywaniu obowiązków. Współczesna refleksja naukowa podkreśla znaczenie pracy zarówno w wymiarze ekonomicznym i społecznym, jak i moralnym oraz duchowym.

1. Pojęcie pracy

Praca jest świadomą i celową działalnością człowieka, podejmowaną w celu wytwarzania dóbr, świadczenia usług lub przekształcania rzeczywistości zgodnie z ludzkimi potrzebami. W socjologii praca rozumiana jest jako podstawowa forma aktywności człowieka, umożliwiająca funkcjonowanie społeczeństwa oraz rozwój cywilizacji.

Według J. Szczepańskiego praca to każda czynność prowadząca do zaspokajania potrzeb ludzkich, mająca znaczenie społeczne i zapewniająca jednostce określoną pozycję w społeczeństwie. Definicja ta wskazuje, że praca posiada nie tylko wymiar ekonomiczny, ale również społeczny i kulturowy.¹ Z kolei Jan Paweł II podkreśla personalistyczny charakter pracy, oraz godność człowieka pracy.

2. Pojęcie pracowitości

Pracowitość oznacza trwałą skłonność do sumiennego, systematycznego i wytrwałego wykonywania obowiązków. Jest cechą charakteru związaną z odpowiedzialnością, samodyscypliną oraz motywacją do działania. Psychologia pracy podkreśla, że osoby pracowite częściej osiągają cele zawodowe i społeczne, ponieważ potrafią konsekwentnie realizować zadania mimo trudności.

Pracowitość od wieków uznawana była za jedną z najważniejszych cnót społecznych. W kulturze europejskiej szczególne znaczenie miała etyka pracy opisywana przez Maxa Webera, według której rzetelna i systematyczna praca stanowiła moralny obowiązek człowieka.²

3. Funkcje pracy

3.1. Funkcja ekonomiczna

Podstawową funkcją pracy jest zapewnienie człowiekowi środków do życia i utrzymania. Dzięki pracy możliwe jest zaspokajanie potrzeb materialnych, kulturalnych i społecznych, rozwój gospodarki oraz tworzenie dóbr i usług niezbędnych do funkcjonowania społeczeństwa.

3.2. Funkcja społeczna

Praca umożliwia człowiekowi uczestnictwo w życiu społecznym. W miejscu pracy jednostka nawiązuje relacje, współpracuje z innymi i zdobywa określoną pozycję społeczną. Praca sprzyja integracji społecznej i budowaniu więzi międzyludzkich. Praca jest też działaniem na rzecz wspólnego dobra. Solidnie i odpowiedzialnie wykonywana praca ma charakter służby.

3.3. Funkcja wychowawcza i rozwojowa

Wykonywanie pracy rozwija umiejętności, wiedzę oraz doświadczenie życiowe. Człowiek uczy się odpowiedzialności, punktualności, rzetelności i organizacji czasu, a także współpracy z innymi. Praca wpływa również na rozwój osobowości i poczucia własnej wartości, pomaga w kształtowaniu charakteru.

¹ Por. J. Szczepański, *Elementarne pojęcia socjologii*, Warszawa 1970, s. 145. J. Auleytner, *Polityka społeczna. Teoria i organizacja*, Warszawa 2000, s. 112.

² Por. J. Auleytner, *Polityka społeczna. Teoria i organizacja*, Warszawa 2000, s. 112.

3.4. Funkcja kulturotwórcza

Dzięki pracy powstają dzieła kultury, osiągnięcia naukowe i techniczne oraz instytucje społeczne. Rozwój cywilizacji jest bezpośrednio związany z ludzką aktywnością zawodową i twórczą.³

4. Funkcje pracowitości

4.1. Funkcja motywacyjna

Pracowitość zwiększa skuteczność działania oraz pomaga osiągać wyznaczone cele. Osoby pracowite cechują się większą wytrzymałością i odpornością na trudności.

4.2. Funkcja wychowawcza

Pracowitość kształtuje charakter człowieka. Rozwija odpowiedzialność, cierpliwość i samodyscyplinę. Z tego względu jest jedną z najważniejszych wartości przekazywanych w procesie wychowania.

4.3. Funkcja społeczna

Społeczeństwo opiera się na zaangażowaniu i aktywności swoich członków. Człowiek, który wykonuje jakąś pracę, czuje się przydatny i potrzebny innym. Osoby pozbawione możliwości wykonywania pracy zawodowej, czują się często bezużyteczne. Stopniowo spada im poczucie własnej wartości. Rozwiązaniem wydaje się zaangażowanie takich ludzi w pracę o charakterze społecznym, np. w formie wolontariatu, aby osoby mogły odnaleźć sens życia i czuły się potrzebne oraz wartościowe. Pracowitość sprzyja rozwojowi gospodarstwu, wzrostowi dobrobytu oraz budowaniu zaufania społecznego. Według V. Frankla, nie jest najistotniejsze, jaki zawód wykonuje dana osoba, lecz sposób w jaki go wykonuje. Osobiste zaangażowanie i solidność, wykonywanie pracy w duchu służby sprawia, że dana praca pozwala odnaleźć sens życia człowiekowi.⁴

4.4. Funkcja psychologiczna

Systematyczna praca daje człowiekowi poczucie sensu, satysfakcji, bycia potrzebnym i użytecznym. Osiągnięcie celów zawodowych wzmacnia poczucie własnej wartości i wpływa pozytywnie na dobrostan psychiczny.⁵

5. Duchowość pracy według Jana Pawła II

Szczególne miejsce w refleksji nad pracą zajmuje nauczanie Jan Paweł II zawarte w np. encyklice *Laborem exercens*. Papież podkreślał, że praca jest podstawowym wymiarem ludzkiego życia oraz szczególnym sposobem uczestnictwa człowieka w dziele stworzenia świata. W dokumencie tym, to Bóg ukazany jest jako Stwórca, w obrazie Tego, który powołując świat do istnienia, porządkując go, pracuje. Ludzie stworzeni na obraz i podobieństwo Boga powołani są do pracy „czynienia sobie ziemi poddaną” (Rdz 1,28). Praca jest kontynuacją dzieła stworzenia.

Według Jana Pawła II praca posiada przede wszystkim wymiar personalistyczny – najważniejszy jest człowiek jako podmiot pracy, a nie sama produkcja czy zysk ekonomiczny. Papież pisał, że „praca jest dla człowieka, a nie człowiek dla pracy”. Oznacza to, że działalność zawodowa powinna służyć rozwojowi osoby ludzkiej, szanować jej godność oraz prawa.⁶

W encyklice podkreślono również duchowy wymiar pracy. Człowiek poprzez wysiłek i wykonywanie obowiązków uczestniczy w twórczym działaniu Boga. Praca może więc prowadzić do samodoskonalenia, pogłębiania odpowiedzialności i budowania dobra wspólnego. Jan Paweł II wskazywał także, że cierpienie i trud związane z pracą mogą nabierać wartości moralnej i duchowej, jeśli są podejmowane w duchu odpowiedzialności oraz służby innym ludziom.

³ Zob. M. Armstrong, *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, Kraków 2007, s. 223–225.

⁴ Por. V. Frankl, *Lekarz i dusza. Wprowadzenie do logoterapii i analizy egzystencjalnej*, Warszawa 2027, s. 131-134.

⁵ Por. M. Weber, *Etyka protestancka a duch kapitalizmu*, Lublin 1994, s. 52–60.

⁶ Por. Jan Paweł II, *Laborem exercens*, nr 4–6.

Papież zwracał uwagę, że pracowitość nie powinna prowadzić do podporządkowania całego życia pracy. Konieczne jest zachowanie równowagi pomiędzy pracą, życiem rodzinnym, odpoczynkiem i rozwojem duchowym. Tylko wtedy praca może służyć integralnemu rozwojowi człowieka. W encyklice pojawił się też postulat płacy rodzinnej. Chodziło o to, aby mężczyzna mógł sam utrzymać rodzinę, a jego żona nie musiała pracować, lecz mogła zająć się domem.

W *Laborem exercens* Chrystus, jako Syn Boży który przyjął ludzką naturę jest ukazany jako człowiek pracy. Jezus był wychowywany i uczony pracy oraz pracowitości przez Maryję, oraz swego przybranego ojca - św. Józefa. Prawdopodobnie był wdrażany do zawodu cieśli, ale mógł też wykonywać inne prace fizyczne, np. ogrodnika, lub pasterza. Kiedy miał ok. 30 lat rozpoczął pracę jako wędrowny nauczyciel, uzdrowiciel i egzorcysta. Podejmując te posługi Jezus uświęcił wszelką ludzką aktywność, pracę, zarówno fizyczną, jak i umysłową. Największym trudem była Jego męka i śmierć poniesiona dla naszego odkupienia.⁷

Podsumowanie

Praca i pracowitość należą do najważniejszych wartości organizujących życie społeczne. Praca umożliwia rozwój gospodarczy, budowanie relacji społecznych oraz samorealizację człowieka. Pracowitość natomiast pomaga osiągać cele i kształtuje odpowiedzialny charakter. Nauczanie Jana Pawła II ukazuje dodatkowo duchowy wymiar pracy, podkreślając godność człowieka jako podmiotu wszelkiej działalności zawodowej. Współczesny świat, mimo dynamicznych przemian technologicznych i ekonomicznych, nadal potrzebuje takiego spojrzenia na pracę, które łączy efektywność z troską o godność człowieka w kontekście dobra wspólnego.

Zagadnienie pracy było też objęte troską papieża począwszy od Leona XIII, który w encyklice *Rerum novarum* z 1891 r. w dobie bezwzględego kapitalizmu ujął się za robotnikami upominając się o prawa pracownicze, w tym prawo do godnej pracy i zapłaty, do zrzeszania się pracowników w celu obrony swoich słusznych praw. Ta troska o ludzi pracy, poszanowanie ich godności, pojawiała się też w nauczaniu kolejnych następców św. Piotra, w tym Benedykta XVI i Franciszka oraz Leona XIV. Ten ostatni podjął temat obrony godności człowieka oraz rodziny w kontekście rozwoju nowych technologii, automatyki, robotyki oraz AI.

II. Propozycje zagadnień, tematów dotyczących pracy i pracowitości do wykorzystania na przedmiotach w szkole podstawowej w powiązaniu z korelacją przedmiotową:

1. Język polski „Mądrości - Bajki Krasickiego”, „Bajki Ezopa”, „Franklin”, „Syzyfowe prace”, „Latarnik”; praca-analiza przysłów i związków frazeologicznych np. pracowity jak mrówka...
2. Matematyka – trening umysłu, analiza danych (czy lepsze wyniki osiągają ludzie statystycznie lepsi, pracowitsi); budżet domowy a obywatelski.
3. Biologia / przyroda – pracowitość w świecie zwierząt; budowa mrowiska, gromadzenie zasobów przez wiewiórkę, cykl życia roślin, jak systematyczna pielęgnacja wpływa na wzrost i plony; wpływ pracy na diabetyka – choroby cywilizacyjne.
4. Język obcy – wartość znajomości języków obcych otwartością na możliwości pracy.
5. Informatyka – rozsądny wymiar czasu pracy przy komputerze, wykorzystanie twórcze nowoczesnych technologii w pracy.
6. Historia/fizyka/chemia -wielcy naukowcy, rewolucja przemysłowa i jej rola na rzecz rozwoju i wydajności społeczeństwa.
7. Zajęcia praktyczno-techniczne/ przedmioty artystyczne – prace techniczne lub plastyczne jako wysiłek tworzony przez uczniów wymagająca wysiłku, duchowy wymiar pracy ludzkiej, obowiązek

⁷ Por. tamże nr 26.

rzetelnego wykonywania obowiązków zawodowych; praca i dbałość o detale, stałe dążenie w tworzeniu pracy w celu osiągnięcia efektów.

8. Edukacja o bezpieczeństwie – wspólnota obywatelska wykonująca wysiłek pracowitości w czasie kryzysu, rola pracy dla rozwoju gospodarczego państwa, bezpieczeństwo pracy.
9. Edukacja obywatelska/Wiedza o społeczeństwie/Doradztwo zawodowe - Tworzenie kodeksu klasowego dotyczącego pracowitości, tworzenie kodeksu honorowego wolontariatu, praca gospodarczego rozwoju państwa, zawody lokalne potrzebne w obecnych czasach na rzecz rozwoju państwa i jego gospodarki.
10. Etyka/religia – „Ora et labora” z definicji Św. Benedykta, kształtowanie postawy charakteru i relacji z innymi. Współpraca z Bogiem w dziele stworzenia; Człowiek naśladowujący Boga; praca jako powołanie w nawiązaniu do przypowieści o talentach i ich pomnażanie, pracowitość jako cnota, Jezus jako człowiek pracy; przykłady Żywotu Świętych. Koncentrowanie się pracowitości rozumianej jako samej w sobie i jej przeznaczenia dla społeczeństwa; samodoskonalenie charakteru- pracowitość jako narzędzie doskonalenia siebie, pracowitość a talent (debata o tym co jest ważniejsze: talenty czy wrodzone zdolności, czy też wrodzone umiejętności, rola wytrwałości w osiąganiu celów); odpowiedzialność za wspólnotę: jak moja pracowitość lub jej brak ma wpływ na grupę (problem pasożytnictwa społecznego); równowaga: pracowitość, a pracoholizm; satysfakcja i sens- analiza związku pracowitości i poczucia godności i szczęścia; piękno obiektywne i subiektywne;
11. Wychowanie fizyczne – trening czyni mistrza; rola systematyki, a poleganie wyłącznie na własnym talencie.

III. Propozycje tematów do wykorzystania na godzinie wychowawczej klas I - III:

- Pracowitość i sumienność pracy a wpływ na jakość,
- Praca a pracoholizm,
- Skutki odkładania pracy na później,
- „Po nitce do kłębka”, czyli pracowitość a efekty pracy,
- Mała mrówka – wielka praca,
- Plecak-porządek. O rzetelności pracy,
- Strażacy, piekarze, lekarze – szacunek do pracy innych. Jak praca innych wpływa na nasze życie (siejemy rzeżuchę, akcje wolontaryjne).

IV. Propozycje tematów do wykorzystania na godzinie wychowawczej klas IV – VI:

- Jak się uczyć, żeby się nauczyć – skuteczne techniki pracy,
- Plan dnia moim sprzymierzeńcem – jak organizować czas, żeby starczyło go na obowiązek i pasję,
- Talent to nie wszystko – o roli wytrwałości w dążeniu do celu,
- Sumienność na co dzień – co o nas mówią nasze obowiązki,
- Wspólna praca – wspólny sukces, o pracowitości w zadaniach grupowych.

V. Propozycje tematów do wykorzystania na godzinie wychowawczej klas VII – VIII:

- Kim chcę zostać, co muszę umieć. Pracowitość w kontekście kariery i predyspozycji zawodowych,
- Dyscyplina wewnętrzna, klucz do wolności czy ograniczenie,
- Jak panowanie nad lenistwem pomaga osiągnąć cel pracowitości,

- Wizerunek a rzetelność. Jak nasza pracowitość wpływa na to, jak postrzegają nas inni. Budowanie marki osobistej przez sumienność,
- Higiena pracy i odpoczynku. Jak pracować mądrze. O balansie w znaczeniu pracowitości,
- Wartości cenione w dorosłym życiu. Dlaczego pracodawcy szukają ludzi z cechą pracowitości,
- Praca jako powołanie,
- Praca a pracoholizm.

VI. Działania na rzecz podkreślenia wartości pracy i pracowitości do wykorzystania w placówce szkolnej lub wychowawczej (szkoła podstawowa):

1. Debata publiczna w etyce: „Pracowitość i sumienność pracy”.
2. Dzień Św. Józefa - gra terenowa (gdzie jedną ze stacji może być zbijanie karmnika).
3. Przedstawienie na podstawie bajek Krasińskiego dotyczących pracowitości.
4. Cykliczne zapraszanie przedstawicieli lokalnych przedsiębiorstw (piekarzy, stolarzy, strażaka, górnika itd..) w celu przybliżenia zawodów oraz nauki odpowiedzialności.
5. Udział chętnych uczniów do zagospodarowania wolnej przestrzeni wokół pomnika roślinnością.
6. Porządkowanie terenu parafialnego np. przed uroczystościami odpustowymi przez uczniów.
7. Konkursy plastyczne nawiązujące do problematyki np. „Mój wymarzony zawód”.
8. Dzień pszczoły.
9. Sprzątanie świata.
10. Szkolne koło wolontariatu:
 - Jobbingo – gra w bingo z wykorzystaniem symboli w nawiązaniu do tematyki problemu,
 - Dzień rodziny (ciekawe zawody rodziców i dziadków),
 - Konkurs plastyczny „Zapomniane i ginące zawody”,
 - Gra terenowa „Ścieszką ginących zawodów,
 - Konkurs botaniczno-fotograficzny „Moja roślina” (Od ziarenka do owocu), polegająca na udokumentowaniu wzrostu rośliny fotografiami,
 - Konkurs „We are the champions” – szkolny konkurs międzyklasowy na najlepsze wyniki w nauce proporcjonalny do minionego półrocza,
 - Akcja sadzenia dębu pamięci na terenie placówki (upamiętnienie bohaterów narodowych),
 - Szkolne nadawanie tytułu „Wzór pracowitości”,
 - Konkurs na plakat promujący pracowitość,
 - Sztuka teatralna ukazująca pracowitość.

VII. Propozycje zagadnień wzbogacających programy nauczania dotyczące pracy i pracowitości na poziomie szkoły średniej:

Język polski

- Obraz pracy w literaturze różnych epok.
- Pracowitość jako cecha bohatera literackiego.
- Praca jako źródło godności człowieka.

- Konflikt między pracą a życiem prywatnym w literaturze.
- Motyw awansu społecznego dzięki pracy.
- Krytyka wyzysku i nierówności społecznych w literaturze.
- Język reklamy i wizerunek „człowieka sukcesu”.
- Reportaż o współczesnym rynku pracy.

Historia

- Praca w społeczeństwach starożytnych.
- Niewolnictwo i pańszczyzna jako formy organizacji pracy.
- Rewolucja przemysłowa i zmiany warunków pracy.
- Powstanie ruchów robotniczych i związków zawodowych.
- Praca kobiet na przestrzeni dziejów.
- Etyka pracy w różnych epokach historycznych.
- Rozwój praw pracowniczych.
- Wpływ technologii na charakter pracy.

Wiedza o społeczeństwie (WOS)

- Prawa i obowiązki pracownika.
- Kodeks pracy i formy zatrudnienia.
- Znaczenie pracy dla funkcjonowania społeczeństwa.
- Bezrobocie – przyczyny i skutki.
- Mobilność zawodowa we współczesnym świecie.
- Równowaga między życiem zawodowym a prywatnym.
- Dyskryminacja na rynku pracy. Mobing.
- Praca zdalna – szanse i wyzwania.

Biznes i zarządzanie / Podstawy przedsiębiorczości

- Planowanie ścieżki kariery zawodowej.
- Kompetencje przyszłości na rynku pracy.
- Przedsiębiorczość a pracowitość.
- Zarządzanie czasem i efektywność pracy.
- Budowanie marki osobistej.
- Samozatrudnienie i prowadzenie działalności gospodarczej.
- Wynagrodzenie, podatki i ubezpieczenia społeczne.
- Automatyzacja i sztuczna inteligencja a przyszłość pracy.

Etyka / Religia

- Praca jako wartość moralna.
- Godność pracy ludzkiej.
- Odpowiedzialność zawodowa.
- Etyczne dylematy w miejscu pracy.
- Pracowitość a perfekcjonizm.
- Solidarność i współpraca w środowisku pracy.

- Biblia o pracy ludzi.
- Nauczanie społeczne Kościoła o pracy.
- Sens pracy w życiu człowieka.
- Duchowość pracy
- Jezus jako człowiek pracy
- Św. Józef jako wzór i patron ludzi pracy

Geografia

- Struktura zatrudnienia w Polsce i na świecie.
- Migracje zarobkowe.
- Globalizacja rynku pracy.
- Zróżnicowanie poziomu wynagrodzeń na świecie.
- Praca w sektorach gospodarki.
- Wpływ rozwoju gospodarczego na rynek pracy.
- Problem pracy dzieci w krajach rozwijających się.
- Miasta jako centra zatrudnienia.

Historia i teraźniejszość

- Przemiany rynku pracy po 1989 roku.
- Wpływ transformacji ustrojowej na zatrudnienie.
- Zawody przyszłości.
- Praca w gospodarce cyfrowej.
- Kultura sukcesu i jej konsekwencje społeczne.
- Znaczenie kapitału ludzkiego.

Języki obce

- Słownictwo związane z pracą i zawodami.
- Pisanie CV i listu motywacyjnego.
- Rozmowa kwalifikacyjna.
- Systemy pracy w różnych krajach.
- Międzynarodowa mobilność zawodowa.
- Work-life balance w różnych kulturach.

Informatyka

- Narzędzia cyfrowe wspierające organizację pracy.
- Cyberbezpieczeństwo w pracy zdalnej.
- Automatyzacja procesów zawodowych.
- Sztuczna inteligencja jako wsparcie pracy człowieka.
- Kompetencje cyfrowe na rynku pracy.
- Tworzenie elektronicznego portfolio zawodowego.

Matematyka

- Analiza wynagrodzeń i budżetu domowego.
- Obliczanie podatków i składek.

- Statystyka rynku pracy.
- Analiza danych dotyczących bezrobocia.
- Oprocentowanie oszczędności i inwestycji.
- Planowanie finansowe gospodarstwa domowego.

Edukacja dla bezpieczeństwa

- Bezpieczeństwo i higiena pracy (BHP).
- Pierwsza pomoc w miejscu pracy.
- Zagrożenia zawodowe.
- Ergonomia stanowiska pracy.
- Stres zawodowy i sposoby radzenia sobie z nim.

Godzina wychowawcza

- Moje predyspozycje zawodowe.
- Pracowitość a osiągnięcie celów.
- Motywacja wewnętrzna i zewnętrzna.
- Współpraca i odpowiedzialność w zespole.
- Zarządzanie czasem nauki i pracy.
- Wolontariat jako forma pracy społecznej.
- Znaczenie odpoczynku dla efektywności pracy.
- Pracowitość a pracoholizm

VII. Wydarzenia w życiu szkoły. W życiu szkoły istnieje wiele okazji, podczas których można nie tylko mówić o wartości pracy i pracowitości, ale także doświadczać jej w praktyce oraz celebrować osiągnięcia będące efektem wysiłku. Oto przykłady takich wydarzeń:

1. Uroczystości szkolne

- Rozpoczęcie roku szkolnego – podkreślenie znaczenia systematycznej pracy w realizacji celów edukacyjnych.
- Zakończenie roku szkolnego – docenienie wysiłku, wytrwałości i osiągnięć uczniów.
- Wręczenie świadectw z wyróżnieniem i nagród za osiągnięcia.
- Ślubowanie uczniów klas pierwszych – wprowadzenie w kulturę odpowiedzialności i zaangażowania.

2. Wydarzenia związane z nauką i rozwojem

- Dni nauki, festiwale naukowe i pokazy projektów uczniowskich.
- Konkursy przedmiotowe, olimpiady i turnieje wiedzy.
- Targi edukacyjne i dni kariery.
- Prezentacje prac badawczych, projektów społecznych lub artystycznych.
- Gala sukcesów uczniowskich.
- Sesja naukowa: Rola pracy i pracowitości w wychowaniu młodego pokolenia. Szanse i wyzwania.

3. Wydarzenia związane z pracą zawodową i przedsiębiorczością

- Dzień Przedsiębiorczości.
- Spotkania z przedstawicielami różnych zawodów.

- Tydzień Kariery lub Tydzień Przedsiębiorczości.
- Wizyty studyjne w przedsiębiorstwach i instytucjach.
- Symulacje rozmów kwalifikacyjnych.
- Szkolne targi zawodów.

4. Wydarzenia społeczne i wolontariackie

- Akcje charytatywne organizowane przez uczniów, np. szlachetna paczka.
- Szkolne kiermasze i zbiórki, np. kiermasz misyjny „Pączek do Afryki”, Pomagamy dzieciom z Haiti, adopcja misjonarza, lub dziecka na misjach podjęta np. przez klasę.
- Dni wolontariatu.
- Projekty służące społeczności lokalnej, np. Ginące zawody, kim chcę być w przyszłości
- Wspólne działania na rzecz szkoły i środowiska lokalnego.

5. Wydarzenia patriotyczne i historyczne

- Obchody świąt narodowych z ukazywaniem pracy pokoleń budujących państwo.
- Rocznice ważnych wydarzeń historycznych związanych z rozwojem gospodarczym i społecznym.
- Spotkania ze świadkami historii, przedsiębiorcami lub rzemieślnikami.

6. Wydarzenia sportowe

- Dzień Sportu.
- Turnieje i zawody szkolne.
- Biegi charytatywne i maratony szkolne.

W takich wydarzeniach można podkreślać, że sukces jest efektem systematyczności, odpowiedzialności, współpracy, cierpliwości i wytrwałości, a więc cech składających się na pracowitość.

7. Szczególnie wartościowe inicjatywy szkolne

- **Dzień Ludzi Pracy Szkoły, Dzień Nauczyciela** – podziękowanie pracownikom administracji, obsługi, nauczycielom i wszystkim osobom tworzącym społeczność szkolną.
- **Tydzień Talentów i Pracy nad Sobą** – prezentacja osiągnięć będących efektem długotrwałego wysiłku.
- **Gala Wytrwałości** – nagradzanie nie tylko najlepszych wyników, ale także uczniów, którzy wykazali największy postęp dzięki systematycznej pracy.
- **Festiwal Projektów Uczniowskich** – pokazanie, jak pomysł zamienia się w efekt dzięki zaangażowaniu i współpracy.
- **Dzień Mistrzów Rzemiosła i Zawodów** – spotkania z osobami, które osiągnęły sukces dzięki kompetencjom i pracowitości.

Takie wydarzenia pomagają uczniom przeżywać pracę nie tylko jako obowiązek, lecz także jako źródło rozwoju, satysfakcji, odpowiedzialności i służby innym.

VIII. Rola mikrośrodowiska szkoły i społeczności lokalnej w propagowaniu wartości pracy i pracowitości

Szkoła nie funkcjonuje w oderwaniu od otaczającej ją rzeczywistości społecznej. Jest częścią mikrośrodowiska, które współtworzą uczniowie, nauczyciele, rodzice, pracownicy szkoły, absolwenci, parafia, lokalni przedsiębiorcy, instytucje kultury, organizacje społeczne oraz samorząd lokalny. To właśnie w tej codziennej przestrzeni relacji i doświadczeń młodzi ludzie uczą się rozumienia wartości pracy, odpowiedzialności i zaangażowania.

Propagowanie wartości pracy i pracowitości nie powinno ograniczać się jedynie do przekazywania wiedzy podczas lekcji. Znacznie większe znaczenie ma tworzenie kultury szkoły, w której praca jest szanowana, doceniana i ukazywana jako droga rozwoju osobistego oraz służby innym. Uczniowie obserwują postawy dorosłych i uczą się poprzez przykład. Zaangażowanie nauczycieli, sumienność pracowników szkoły, aktywność rodziców czy działalność lokalnych społeczników stają się dla nich ważnymi wzorcami.

Szczególną rolę odgrywa społeczność lokalna. Dzięki współpracy z przedsiębiorcami, rzemieślnikami, instytucjami publicznymi, np. parafią, organizacjami pozarządowymi oraz przedstawicielami różnych zawodów uczniowie mogą poznawać rzeczywisty świat pracy, jego wymagania, wyzwania i znaczenie dla rozwoju społeczeństwa. Spotkania z osobami wykonującymi różne profesje, wizyty studyjne, praktyki zawodowe, projekty społeczne czy działania wolontariackie pomagają dostrzec, że praca jest nie tylko źródłem dochodu, ale także sposobem realizacji własnych talentów i odpowiedzialności za dobro wspólne.

Mikrośrodowisko szkoły może również wzmocnić wartość pracowitości poprzez odpowiednie docenianie wysiłku uczniów. Ważne jest, aby nagradzać nie tylko spektakularne sukcesy, lecz także systematyczność, wytrwałość, odpowiedzialność oraz postępy osiągnięte dzięki codziennej pracy. Takie podejście pomaga budować przekonanie, że rozwój jest procesem wymagającym czasu, cierpliwości i zaangażowania.

Istotnym elementem wychowania do pracy jest także angażowanie uczniów w działania na rzecz szkoły i społeczności lokalnej. Organizacja wydarzeń szkolnych, udział w projektach społecznych, akcjach charytatywnych czy inicjatywach obywatelskich pozwala młodym ludziom doświadczać wartości wspólnego wysiłku, współpracy i odpowiedzialności za otoczenie. Dzięki temu praca przestaje być postrzegana wyłącznie jako indywidualny obowiązek, a staje się sposobem budowania relacji i wspólnego dobra.

Współczesna szkoła, działając we współpracy z rodziną i społecznością lokalną, może skutecznie kształtować kulturę szacunku dla pracy. W ten sposób pomaga młodym ludziom rozwijać postawy przedsiębiorczości, odpowiedzialności, wytrwałości i zaangażowania, które będą stanowiły fundament ich przyszłego życia zawodowego i społecznego.

IX Inspiracje dydaktyczne zajęć lekcyjnych.

IX.1 klasy I-III szkoły podstawowej

Temat: Wartość pracy i pracowitości

Czas trwania: 45 minut

Grupa wiekowa: uczniowie klas 1–3 szkoły podstawowej

Cele zajęć

Cel główny:

Kształtowanie szacunku do pracy własnej i innych osób oraz rozwijanie postawy pracowitości.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- wyjaśnia, czym jest praca i pracowitość;
- dostrzega znaczenie pracy w życiu człowieka;
- wymienia różne zawody i ich znaczenie dla społeczeństwa;
- rozumie, że osiągnięcie celu wymaga wysiłku i systematyczności;
- potrafi wskazać sytuacje, w których wykazuje się pracowitością.

Metody pracy

- rozmowa kierowana,
- burza mózgów,
- praca indywidualna,
- praca w grupach,
- zabawa dydaktyczna.

Formy pracy

- zbiorowa,
- grupowa,
- indywidualna.

Środki dydaktyczne

- ilustracje przedstawiające różne zawody,
- kartki papieru,
- kredki lub flamastry,
- tablica lub arkusz papieru.

Przebieg zajęć

1. Wprowadzenie (5 minut)

Nauczyciel rozpoczyna rozmowę pytaniami:

- Co oznacza słowo „praca”?
- Jakie zawody znacie?
- Dlaczego ludzie pracują?

Uczniowie swobodnie odpowiadają, a nauczyciel zapisuje najważniejsze pomysły na tablicy.

2. Rozwinięcie tematu (10 minut)

Prezentacja ilustracji przedstawiających różne zawody.

Rozmowa:

- Jaką pracę wykonują te osoby?
- W jaki sposób pomagają innym?
- Co by się stało, gdyby nikt nie wykonywał tych zawodów?

Nauczyciel podkreśla, że każda uczciwa praca jest ważna i potrzebna.

3. Zabawa „Droga do celu” (10 minut)

Nauczyciel podaje przykłady celów:

- nauczyć się czytać,
- zdobyć dobrą ocenę,
- nauczyć się jeździć na rowerze.

Uczniowie wskazują, co trzeba zrobić, aby osiągnąć dany cel. Nauczyciel zwraca uwagę na znaczenie wytrwałości, regularności i pracowitości.

4. Praca plastyczna „Jestem pracowity, gdy...” (15 minut)

Uczniowie rysują siebie podczas wykonywania obowiązków lub czynności wymagających wysiłku, np.:

- odrabiania lekcji,
- sprzątania pokoju,
- pomocy rodzicom,
- ćwiczenia czytania.

Po zakończeniu chętnie dzieci prezentują swoje prace i opowiadają o nich.

5. Podsumowanie (5 minut)

Rozmowa podsumowująca:

- Czego dziś się nauczyliśmy?
- Dlaczego warto być pracowitym?
- Jak możemy okazywać pracowitość każdego dnia?

Wspólne dokończenie zdania:

„Pracowitość pomaga mi...”

Ewaluacja

Uczniowie pokazują:

- kciuk w górę – rozumiem, dlaczego warto być pracowitym,
- kciuk w bok – częściowo rozumiem,
- kciuk w dół – potrzebuję więcej wyjaśnień.

Wartości kształtowane podczas zajęć

- pracowitość,
- odpowiedzialność,
- wytrwałość,
- szacunek dla pracy własnej i innych ludzi.

IX. Szkoła podstawowa, klasy IV-VI, lekcja wychowawcza

Temat: Praca i pracowitość – dlaczego warto być pracowitym?

Klasa: IV–VI szkoły podstawowej

Czas trwania: 45 minut

Cele lekcji

Cel główny:

Kształtowanie postawy szacunku do pracy własnej i innych ludzi oraz rozwijanie świadomości znaczenia pracowitości w życiu człowieka.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- wyjaśnia pojęcia „praca” i „pracowitość”;
- podaje przykłady pracy wykonywanej przez dzieci i dorosłych;
- dostrzega korzyści wynikające z systematycznej pracy;
- rozumie, że sukces jest efektem wysiłku i wytrwałości;
- potrafi wskazać cechy osoby pracowitej.

Metody pracy

- burza mózgów,
- rozmowa kierowana,
- praca w grupach,
- dyskusja,
- niedokończone zdania.

Formy pracy

- indywidualna,
- grupowa,
- zbiorowa.

Środki dydaktyczne

- tablica lub flipchart,
- kolorowe karteczki,
- arkusze papieru,
- mazaki.

Przebieg lekcji

1. Część organizacyjna (5 min)

- Powitanie uczniów.
- Sprawdzenie obecności.
- Podanie tematu lekcji.

2. Wprowadzenie do tematu (8 min)

Nauczyciel zapisuje na tablicy słowa:

PRACA i PRACOWITOŚĆ

Uczniowie podają swoje skojarzenia. Nauczyciel zapisuje odpowiedzi wokół haseł.

Pytania pomocnicze:

- Co to jest praca?
- Czy dzieci również pracują?
- Jakie cechy ma osoba pracowita?
- Czy pracowitość zawsze przynosi efekty?

3. Część główna (20 min)

Zadanie 1 – Praca w grupach

Klasa zostaje podzielona na 4 grupy.

Każda grupa otrzymuje jedno polecenie:

Grupa 1: Wypisz przykłady pracy wykonywanej przez dzieci.

Grupa 2: Wypisz przykłady pracy wykonywanej przez dorosłych.

Grupa 3: Jakie korzyści daje pracowitość?

Grupa 4: Jakie mogą być skutki lenistwa i braku systematyczności?

Po 5 minutach grupy prezentują swoje pomysły.

Zadanie 2 – Dokończ zdanie

Uczniowie kończą zdania:

- Jestem pracowity, gdy...
- Najtrudniej jest mi pracować, kiedy...
- Dzięki wytrwałości mogę...
- Szanuję ludzi za ich pracę, ponieważ...

Chętni uczniowie odczytują swoje odpowiedzi.

Zadanie 3 – Dyskusja

Nauczyciel przedstawia cytat:

„Bez pracy nie ma kolaczy.”

Pytania:

- Co oznacza to powiedzenie?
- Czy zgadzacie się z nim?
- Podajcie przykłady z życia, które potwierdzają tę zasadę.

4. Podsumowanie (7 min)

Nauczyciel wspólnie z uczniami tworzy „Portret osoby pracowitej”.

Uczniowie wymieniają cechy, np.:

- systematyczna,
- odpowiedzialna,
- wytrwała,
- sumienna,
- cierpliwa,
- obowiązkowa.

Na zakończenie każdy uczeń kończy zdanie:

„Po dzisiejszej lekcji wiem, że pracowitość...”

Ewaluacja

Uczniowie pokazują kciuk:

- w górę – lekcja była ciekawa,
- w bok – była częściowo ciekawa,
- w dół – nie zainteresowała mnie.

Oczekiwane efekty

Po zajęciach uczniowie rozumieją znaczenie pracy i pracowitości, potrafią wskazać korzyści płynące z systematycznego działania oraz okazują większy szacunek dla pracy własnej i innych osób.

IX. 3. Szkoła podstawowa, kl VII-VIII.

Temat: Wartość pracy i pracowitości w życiu człowieka

Czas trwania: 45 minut

Cele lekcji

Cel główny

Ukazanie znaczenia pracy i pracowitości jako wartości wpływających na rozwój osobisty, osiągnięcie celów oraz funkcjonowanie społeczeństwa.

Cele szczegółowe

Uczeń:

- wyjaśnia pojęcia: praca, pracowitość, odpowiedzialność, wytrwałość;
- dostrzega znaczenie pracy w życiu człowieka;
- analizuje związek między pracowitością a osiągnięciem sukcesów;
- potrafi ocenić wpływ własnego zaangażowania na wyniki nauki i rozwój zainteresowań;
- kształtuje szacunek dla pracy własnej i innych osób.

Metody pracy

- burza mózgów,
- dyskusja kierowana,
- analiza cytatów,
- praca w grupach,
- elementy refleksji indywidualnej.

Formy pracy

- indywidualna,
- grupowa,
- zbiorowa.

Środki dydaktyczne

- tablica,
- kartki papieru,
- mazaki,
- przygotowane cytaty dotyczące pracy.

Przebieg lekcji

1. Część organizacyjna (5 min)

- Powitanie uczniów.
- Sprawdzenie obecności.
- Przedstawienie tematu i celu zajęć.

2. Wprowadzenie do tematu (8 min)

Nauczyciel zapisuje na tablicy pytanie:

„Czy sukces jest wynikiem talentu czy pracy?”

Uczniowie przez chwilę zastanawiają się nad odpowiedzią, a następnie przedstawiają swoje argumenty.

Nauczyciel zapisuje najważniejsze wnioski na tablicy.

3. Część główna (22 min)

Zadanie 1 – Burza mózgów

Uczniowie odpowiadają na pytanie:

Jakie znaczenie ma praca w życiu człowieka?

Przykładowe odpowiedzi:

- pozwala zaspokajać potrzeby,
- daje poczucie bezpieczeństwa,
- umożliwia rozwój,
- buduje poczucie własnej wartości,
- pomaga realizować marzenia.

Zadanie 2 – Analiza cytatów

Nauczyciel przedstawia cytaty:

1. „Praca uszlachetnia człowieka.”
2. „Bez pracy nie ma kołaczy.”
3. „Talent to tylko początek, sukces wymaga systematycznej pracy.”

Uczniowie w grupach analizują znaczenie wybranego cytatu i przedstawiają własne interpretacje.

Zadanie 3 – Praca w grupach

Każda grupa otrzymuje arkusz papieru z jednym zagadnieniem:

Grupa 1: Jakie cechy pomagają być pracowitym?

Grupa 2: Jakie przeszkody utrudniają systematyczną pracę?

Grupa 3: Jakie korzyści daje pracowitość w szkole?

Grupa 4: Jak pracowitość może wpłynąć na przyszłe życie zawodowe?

Po zakończeniu pracy przedstawiciele grup prezentują wyniki.

4. Refleksja indywidualna (5 min)

Uczniowie kończą zdania:

- Najbardziej jestem pracowity, gdy...
- Chciałbym/chciałabym poprawić...
- Dzięki większej systematyczności mógłbym/mogłabym...
- Praca jest dla mnie wartościową, ponieważ...

Odpowiedzi pozostają prywatne lub są dobrowolnie odczytywane.

5. Podsumowanie (5 min)

Nauczyciel podkreśla, że:

- sukces rzadko jest dziełem przypadku,
- pracowitość pomaga rozwijać talenty,
- każda uczciwa praca zasługuje na szacunek,
- systematyczność i wytrwałość są ważnymi cechami w życiu osobistym i zawodowym.

Na zakończenie uczniowie odpowiadają na pytanie:

„Jaką jedną rzecz mogę zrobić już dziś, aby stać się bardziej pracowitym?”

Ewaluacja

Uczniowie na karteczkach zapisują jedno zdanie:

„Z tej lekcji zapamiętam...”

Karteczki zostają umieszczone na tablicy lub w specjalnym pudełku.

Oczekiwane efekty

Po zajęciach uczniowie:

- rozumieją wartość pracy i pracowitości;
- dostrzegają związek między wysiłkiem a osiąganymi rezultatami;
- potrafią wskazać cechy osoby pracowitej;

- są bardziej świadomi znaczenia systematyczności i odpowiedzialności w codziennym życiu.

Dla klas VII–VIII można również wzbogacić lekcję o krótki fragment filmu motywacyjnego lub przykłady znanych osób (np. Robert Lewandowski, Iga Świątek), które osiągnęły sukces dzięki konsekwentnej pracy i wytrwałości. Dzięki temu temat staje się bliższy doświadczeniom uczniów.

IX. 4. Szkoła średnia, lekcja wychowawcza, poradnictwo zawodowe

Temat: Wartość pracy i pracowitości w życiu człowieka

Typ szkoły: szkoła średnia (liceum, technikum, szkoła branżowa)

Czas trwania: 45 minut

Cele lekcji

Cel główny

Kształtowanie postawy odpowiedzialności za własny rozwój oraz uświadomienie znaczenia pracy i pracowitości w osiąganiu celów życiowych i zawodowych.

Cele szczegółowe

Uczeń:

- rozumie pojęcia: praca, pracowitość, kariera zawodowa, samorealizacja;
- dostrzega rolę pracy w życiu człowieka i społeczeństwa;
- analizuje wpływ pracowitości na osiągnięcie sukcesów osobistych i zawodowych;
- potrafi ocenić własne zaangażowanie w naukę i rozwój;
- kształtuje szacunek dla różnych form pracy;
- rozwija umiejętność planowania własnej przyszłości zawodowej.

Metody pracy

- dyskusja problemowa,
- burza mózgów,
- analiza cytatów,
- praca w grupach,
- refleksja indywidualna.

Formy pracy

- indywidualna,
- grupowa,
- zbiorowa.

Środki dydaktyczne

- tablica lub prezentacja multimedialna,
- kartki papieru,
- markery,
- przygotowane cytaty dotyczące pracy.

Przebieg lekcji

1. Część organizacyjna (5 min)

- Powitanie uczniów.
- Sprawdzenie obecności.
- Przedstawienie tematu i celów zajęć.

2. Wprowadzenie do tematu (7 min)

Nauczyciel zapisuje na tablicy pytanie:

„Czy sukces zależy bardziej od talentu czy od systematycznej pracy?”

Uczniowie zajmują stanowisko i uzasadniają swoje zdanie.

Krótką dyskusją prowadzącą do wniosku, że talent może być punktem wyjścia, jednak rozwija się dzięki wytrwałej pracy.

3. Część główna (23 min)

Zadanie 1 – Burza mózgów

Uczniowie odpowiadają na pytanie:

Jakie funkcje pełni praca w życiu człowieka?

Przykładowe odpowiedzi:

- ekonomiczna (źródło utrzymania),
- społeczna (służba innym ludziom),
- rozwojowa (zdobywanie doświadczenia i umiejętności),
- psychologiczna (satysfakcja, poczucie sensu i sprawczości).
- Duchowa, pomaga kształtować charakter i odnajdywać sens.

Wnioski zostają zapisane na tablicy.

Zadanie 2 – Analiza cytatów

Uczniowie w grupach analizują jeden z cytatów:

1. „Praca jest wartością, dzięki której człowiek urzeczywistnia samego siebie.”
2. „Nic wartościowego nie przychodzi bez wysiłku.”
3. „Sukces to suma małych wysiłków powtarzanych dzień po dniu.”

Pytania do analizy:

- Jak rozumiecie ten cytat?
- Czy zgadzacie się z jego przesłaniem?
- Jak można odnieść go do własnego życia?

Zadanie 3 – Praca w grupach

Każda grupa opracowuje jedno zagadnienie:

Grupa 1: Jakie cechy charakteryzują człowieka pracowitego?

Grupa 2: Jakie zagrożenia niesie brak systematyczności i odpowiedzialności?

Grupa 3: W jaki sposób pracowitość pomaga osiągać cele edukacyjne i zawodowe?

Grupa 4: Czy współcześnie pracowitość nadal jest ważną wartością? Uzasadnijcie odpowiedź.

Prezentacja wyników pracy grup.

4. Refleksja indywidualna (5 min)

Uczniowie zapisują odpowiedzi na pytania:

- Jakie cele chcę osiągnąć w najbliższych latach?
- Jaką rolę odegra w ich realizacji moja pracowitość?
- Nad jaką cechą powinienem/powinnam szczególnie pracować?

Odpowiedzi mają charakter osobisty.

5. Podsumowanie (5 min)

Nauczyciel podkreśla, że:

- praca jest nie tylko źródłem dochodu, ale także rozwoju i samorealizacji;
- pracowitość pomaga przezwyciężać trudności i osiągać cele;
- sukces najczęściej jest efektem wytrwałości, odpowiedzialności i konsekwencji;
- każda uczciwa praca zasługuje na szacunek.

Na zakończenie uczniowie odpowiadają jednym zdaniem:

„Pracowitość jest dla mnie ważna, ponieważ...”

Ewaluacja

Metoda „jednego słowa”.

Każdy uczeń zapisuje jedno słowo, które najlepiej podsumowuje jego refleksje po zajęciach (np. rozwój, odpowiedzialność, sukces, wytrwałość, przyszłość, zaangażowanie).

Oczekiwane efekty

Po lekcji uczniowie:

- rozumieją znaczenie pracy jako wartości indywidualnej i społecznej;
- dostrzegają związek między wysiłkiem a osiąganiem celów;
- potrafią wskazać korzyści płynące z pracowitości;
- są bardziej świadomi własnej odpowiedzialności za rozwój edukacyjny i zawodowy;
- kształtują postawę szacunku wobec pracy własnej i innych ludzi.

Bibliografia

1. J. Auleytner, *Polityka społeczna. Teoria i organizacja*, wydawnictwo Wyższa Szkoła Pedagogiki, Warszawa 2000.
2. J. Szczepański, *Elementarne pojęcia socjologii*, Wydawnictwo Naukowe PWN Warszawa 1970.
3. M. Armstrong, *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, wydawnictwo Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2007.
4. M. Weber, *Etyka protestancka a duch kapitalizmu*, Wydawnictwo Test, Lublin 1994.
5. V. Frankl, *Lekarz i dusza. Wprowadzenie do logoterapii i analizy egzystencjalnej*, Wydawnictwo Czarna Owca, Warszawa 2017, s. 131-134.
6. F. Znaniecki, *Socjologia wychowania*, t. 1, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
7. Z. Ratajczak, *Psychologia pracy i organizacji*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2021.
8. Jan Paweł II, *Laborem exercens*, wyd. Polskie Towarzystwo Teologiczne, Kraków 1983.
9. Leon XIV, Encyklika *Magnifica humanitas*. O trosce o osobę ludzką w dobie sztucznej inteligencji, Wydawnictwo M, Kraków 2026.
10. J. Gocko, *Praca ludzka*, w: *Jan Paweł II. Encyklopedia nauczania moralnego*, red. J. Nagórny, K. Jerzyna, Wydawnictwo Polwen, Radom 2005, s. 212-217.
11. M. Duda, *Praca*, w: *Encyklopedia nauczania społecznego Jana Pawła II*, red. A. Zwoliński, Wydawnictwo Polwen, Radom 2003, s. 385-391.

Autorzy opracowania: Piotr Chrabąszcz, Kinga Świegot

Powyższy materiał zawiera oryginalne idee i pomysły autorów. Został też opracowany przy wsparciu narzędzi sztucznej inteligencji (chatgpt). Propozycje AI poddano krytycznemu wartościowaniu w oparciu o wiedzę i doświadczenie autorów.